

טרנסילוניה הצפונית

האיזור שנלקח מרומניה ועמו האיזור המכונה חבל הסקיים (Székely) שבדרום-מזרח טרנסילוניה ונמסר להונגריה על-פי תנאי חוזה וינה השני, שכפו גרמניה ואיטליה על רומניה ב-30 באוגוסט 1940. השטח היה 43,591 ק"מ רבועים, ובו כ-2.5 מיליוני תושבים, בכללם כ-165,000 יהודים, שהיו כארבע חמישיות מ-200,000 היהודים שבט' כולה. רוב יהודי האיזור היו חרדים אורתודוקסים, רבים מהם חסידים. בין המרכזים החשובים של היהודים ומרכזי התורה היו דז', קלוז', סיגט מרמציאי, טירגו-מורש, אורדיה מרה וסטו-מרה. עם סיפוח ט' הצ' להונגריה, ושילובה בה, הוחלו על היהודים התקנות האנטי-יהודיות שנחקקו שם. הם סבלו מאפליה בתחומי החברה והכלכלה, וזכויות האזרח הבסיסיות נשללו מהם. גברים יהודים בגיל צבא (20-48) חוייבו ב'שרות עבודה' ביחידות מיוחדות.

אחרי כיבוש הונגריה בידי הגרמנים ב-19 במרס 1944, היו יהודי ט' הצ' מן הראשונים שתוכנית ה'פתרון הסופי' הופעלה עליהם. בראשית הכיבוש הוחלו עליהם, כעל שאר יהודי הונגריה, סדרת צווים אנטי-יהודיים, לרבות חובת הענידה של הטלאי הצהוב (ראה אות קלון). מחמת ההגבלות על נסיעות ותקשורת חיתה כול קהילה בנפרד מאחיותיה, במסגרת הרמטית. ערוץ התקשורת החשוב ביותר שלהן היה המועצה היהודית המרכזית (Zsidó TANACS), בבודפשט, שנהגה להעביר את הוראות הרשויות הגרמניות וההונגריות.

האיזור היה מחולק לשני מחוזות ז'נדרמריה, ולמטרות המסע האנטי-יהודי כונה 'איזור מיבצע II'. את הפקעת נכסיהם של היהודים, הכנסתם לגטאות וגירושם, הוציאו לפועל הפקידים הגרמנים וההונגרים הנוגעים בדבר בסטו-מרה ב-26 באפריל 1944, ויומיים אחרי-כן בטירגו-מורש. כעבור שבוע, במוצאי יום 2 במאי, החל המעבר לגטאות, בהוראות מיוחדות שפירסמו ראשי העיריות בכול תחומי שיפוטם. מאז נאסר על היהודים לצאת מבתיהם, פרט לשעה אחת ביום, השכם בבוקר, לצורך קניות, והם נדרשו למסור את כול דברי הערך שברשותם. למחרת עם שחר החלה הגטואיזציה, ובתוך עשרה ימים הושלמה. הוצאתה לפועל היתה בלא תקלות, בלי גילויים ניכרים של התנגדות מצד היהודים או הנוצרים. היו יהודים שלא היו מודעים למשמעות ה'פתרון הסופי' והלכו לגטאות מתוך השלמה עם גורלם. אחרים סברו שעומדים ליישב אותם בקניירמזה (Kenyermező) מקום על גדול הנהר מרוש [Maros]], ושם יועסקו בחקלאות. אחרים תלו תקוותם בנצחון הקרוב של בעלות-הברית. רוב הנוצרים, ובהם יידיי היהודים, עמדו מנגד. רבים שיתפו פעולה עם השלטונות בגלל אידיאולוגיה או בציפייה לזכות במהרה בתגמולים חומריים.

את הגטואיזציה והגירושים הוציאו לפועל הז'נדרמריה, המשטרה והרשויות המקומיות, בניצוחו העליון של אלוף-משנה טיבור פוקשי-קיש מן הז'נדרמריה. הדרכה בהוצאת הצעדים ההם לפועל נתנו סגן אלוף לסלו פרנצי, שהיה הממונה על מיבצע הגירוש של כול יהודי



הונגריה, ויועצי ס"ס מיוחדים. כול סדרי המיבצעים הללו ומהלכיהם תאמו את פרטי התקנה 6163/1944, שפורסמה ב-7 באפריל 1944 בחתימת ידו של לסלו בקי, מראשי האנטישמים בהונגריה.

בכפרים ובעיירות רוכזו היהודים בבתי-הכנסת ובבנייני הציבור שלהם, ושם נלקחו מהם דברי הערך. כעבור ימים מעטים הועברו לערים הגדולות יותר, בדרך כלל למרכזי המחוזות, ושם שוכנו בגטאות שהוקמו ליהודים. בחלק מן הערים, כגון ביסטריצה (Bistrita), סיגט מרמציאי, אורדיה מרה וסטו-מרה הוקם הגטו ברובע היהודי. בערים אחרות, כגון בקלוז', בטירגו-מורש ובשימלאול סילוניי (Simleul-Silvaniei), הוקם הגטו בבתי-חרושת ללבנים. בדז' רוכזו היהודים ביער ורובם חיו שם תחת כיפת השמיים. בכול גטו הוקמה מועצת יהודים (יודנרט) וחבריה היו בדרך-כלל מי שהיו ראשי הקהילה. הם פעלו על-פי הוראות שקיבלו מן המועצה היהודית המרכזית ומהרשויות המקומיות ההונגריות והגרמניות. בכול גטו עמד בניין מיוחד, שכונה ה'מטבעה', משום ששם סחטו הז'נדרמים והשוטרים המקומיים הודאות מפי היהודים על דברי הערך שלהם. היהודים, בעיקר אותם שנחשבו לאמידים, היו נתונים לעינויים ברבריים. לעיתים קרובות עונה הבעל לעיני אשתו ולהיפך, וכן ילדים לעיני הוריהם.

הגטאות היו קצרי-ימים, לפי שיהודי ט' הצ' היו בין הראשונים שהוסעו להשמדה. לפני עלייתם לרכבות, בנסיבות איזמות, היו היהודים טרף לעוד ציד אחר דברי ערך. היהודים צופפו אל תוך קרונות משא קטנים – 80 עד 100 בקרון – וכול אשר סופק להם היו שני דליים: דלי מים ודלי למחראה. מסע הגירוש לאושוויץ עבר לאורך מסילת-הברזל לעבר קושיצה (Kosice; Kassa), ושם קיבלו הגרמנים לידיהם את רכבות המשא. המשלוח הראשון עזב את סיגט מרמציאי ב-16 במאי, והמשלוח מספר 45 יצא מאורדיה מרה ב-27 ביוני 1944. עם השלמת גירושם של 131,641 יהודים, היתה ט' הצ' ל'יודנרין', פרט ליהודים בפלוגות של שירות העבודה והמעטים מאוד שלא הוחלה עליהם ההשמדה.